

Med forbehold om endringer
SPERRET til innlegget er
holdt

Statsminister

Gro Harlem Brundtland

REDEGJØRELSE I STORTINGET 6. JUNI 1988 OM ALGEINVASJONEN UTENFOR
SØR-NORGE

President,

Gjennom algeinvasjonen er Norge rammet av en miljøtragedie, som har skadet livet i havet. Naturskadene er bragt hjem til oss gjennom dramatiske fjernsynsbilder og reportasjer. Det norske folk føler uro og usikkerhet over hva dette kan få av konsekvenser på kort og lang sikt. For slik er det i et land som til alle tider har levet av havet og med havet; Når livet i havet rammes, da rører det ved noe grunnleggende i oss alle. Regjeringen har gitt saken høyeste prioritet. Vi har satt iverk en rekke tiltak for å forebygge skader på kort sikt og vil sette iverk nye tiltak av forebyggende og langsiktig karakter.

I 70-årene var det livet i innsjøene som gikk tapt mange steder. Forurensningen forrykket grunnlaget for livet i elver og innsjøer. Forurensning som for en stor del kom langveis fra, rammet norske områder hvor den lokale forurensning var meget liten. Denne gang rammes havet som så mange er knyttet til gjennom næring og fritid.

Mange spør seg i disse dager: Kan dette skje igjen? Det finnes bare ett oppriktig svar i dagens situasjon: Vi vet ikke. Men vi har grunn til å regne med at de samlede forurensningsbelastningene i vann og hav innebærer en klar risiko for nye alvorlige hendelser og utviklingstrekk i fremtiden.

Derfor har Regjeringen allerede lagt opp til en omfattende styrking av miljøverninnsatsen, både nasjonalt og internasjonalt,

og gått inn for et sterkere og mer forpliktende samarbeid landene imellom for å møte de store utfordringer vi står overfor.

En rekke nye tiltak omfattes av den proposisjon som i dag ble fremmet i ekstraordinært statsråd. Tiltakene berører flere departementers fagområder.

Hva vet vi så langt om det som skjedde og bakgrunnen for det? I midten av mai økte forekomstene av en liten skadelig alge, *Chrysochromulina polylepis*, betydelig i Skagerak og Kattegat. Forekomsten ble først observert ved Gøteborg. De økte i tetthet og utbredelse og drev vestover hvor de ble overvåket av forskningsfartøyet "G.M. Dannevig".

Algene nådde norskekysten 14. mai. 18. mai ble algen identifisert ved Biologisk institutt ved Universitetet i Oslo. Det dreier seg om en alge som er funnet i europeiske farvann første gang for 30 år siden utenfor Sør-England. Den er tidligere påvist i norske farvann, men i så små konsentrasjoner at den ikke før har vært regnet med som en vesentlig art ved våre kyster.

Forskningsfartøyer og fly ble satt inn i overvåkningen. Fiskeridirektoratets Havforskningsinstitutt og sentraladministrasjonen satte ned en beredskapsgruppe for å vurdere situasjonen fortløpende og for å spre informasjon. Ved hjelp av vannprøver og temperaturkart har man kunnet følge algeinvasjonen løpende.

Algelaget, som gikk ned til mer enn 30 meters dyp, har fulgt kyststrømmen vest- og nordover langs kysten. Et kontinuerlig algebelte har strukket seg vest- nordvestover mot Egersundskanten. Lengre nordvest har konsentrasjonene langs land vært lavere. Fronten har på det nordligste ligget i ytre strøk av Sunnhordland.

Algekonsentrasjonen er nå på sterk retur. Oppblomstringen i Skagerak er svekket, og situasjonen i Hordalandsområdet må anses som normal for årstiden. Vi regner med ytterligere reduksjoner i kommende døgn.

Forskningsmiljøer i Bergen, Trondheim og Oslo har stått sentralt i arbeidet med kartlegging, overvåkning og varsling og har bistått fiskerimyndighetene.

Gruppen i Bergen er sammensatt av forskere fra Fiskeridirektoratets Havforskningsinstitutt, Universitetet i Bergen, Meteorologisk institutt og Nansensenteret for Fjernmåling.

Gruppen i Trondheim ledes av OCEANOR og gir direkte og kontinuerlig faglig veiledning til Fiskeoppdretternes Salgslag.

I Oslofjord-området har Universitetet i Oslo, NIVA og Veterinærhøgskolen vært i arbeid.

3 til 4 forskningsfartøyer og 2 kystvaktfartøyer har deltatt i kartleggingen av hvordan algebeltet har utbredt og beveget seg. Observasjoner har også vært tatt fra hurtiggående småbåter, dykkere og landstasjoner, og kyststrømmene er blitt overvåket med fly og satellitt. Danske og svenske forskningsfartøyer overvåker situasjonen i Skagerak og Kattegat, en innsats som koordineres med vår egen innsats slik at dekkningen blir best mulig.

130 oppdrettsanlegg i faresonen ble flyttet til indre fjordstrøk. På strekningen Sogn og Fjordane til og med Nord-Trøndelag ble det gjort forberedelser til lignende flytting dersom det skulle bli nødvendig.

I samarbeid med Universitetet i Hamburg og Meteorologisk institutt er forskningsmiljøet i Bergen - Universitetet, Nansensenteret, IBM-senteret og Havforskningsinstituttet igang med å analysere utviklingen av de fysiske forhold i Nordsjø-området siden høsten 1987. Dette blir gjort for å få en best mulig forståelse av de fysiske prosesser i tiden forut for algeoppblomstringen.

Observasjoner av virkningene på dyrelivet og plantelivet på sjøbunnen ned til ca 30 meters dyp er foretatt i utvalgte

lokaliteter langs kysten av forskere og interesserte dykkere, og på større dyp med forskningsfartøyer.

Det er påvist betydelige skader på livet i sjøen ned til 15 - 20 meters dyp mange steder langs kysten av Skagerak og Sørvestlandet. På enkelte steder ser det ut til at store deler av dyre- og plantelivet er rammet. Skadene ute i åpent hav og inne i fjordene ser foreløpig ut til å være mindre. Jeg vil understreke at det ennå er et godt stykke igjen før vi har et mer fullstendig bilde av skadenes omfang.

Helsedirektoratet og Statens næringsmiddeltilsyn har konkludert med at algene ikke utgjør noen risiko for folkehelsen og at det ikke representerer noen helsefare å bade i områder med alger. Undersøkelser om dette forsetter. Fisken som selges i Norge og den som eksporteres er fortsatt av ypperste kvalitet.

Vi vet ennå lite om hvor lang tid det tar før naturen har reparert skadene. Dette avhenger bl.a av om nye oppblomstringer kan oppstå i de nærmeste år.

Direktoratet for Naturforvaltning og fylkenes miljøvern avdelinger undersøker virkningen som algene kan ha på vill laks og sjøørret. Det er funnet mye død sjøørret i ytre strøk, og det er innført midlertidig forbud mot alt fiske etter laks og sjøørret i elvemunningene fra svenskekysten til og med Vest-Agder. Lakseoppsynet er satt inn i kontrollen. Forbudet er innført for å beskytte de sterkt beskattede fiskestammene som nå søker inn til elvemunningene for å unngå store algekonsentrasjoner.

Saltvannsfisk blir analysert ved forskningsstasjonene.

Fiskeridirektoratets kontrollverk og Statens næringsmiddeltilsyn kontrollerer all oppdrettsfisk som eksporteres fra Norge for å påse at den ikke har vært i kontakt med skadelige organismer, og sertifiserer partiene i samsvar med kravene for de enkelte markeder.

Algeoppblomstringen har hatt store konsekvenser for deler av oppdrettsnæringen. Omlag 500 tonn oppdrettsfisk er gått tapt. Fiskeridirektoratets kontrollverk har kontrollert at denne fisken er blitt kondemnert i samsvar med kvalitetsbestemmelsene.

Av landets totalt ca. 700 matfiskanlegg finnes 19 på strekningen fra Østfold til og med Vest-Agder. Det er gått tapt fisk til en verdi av mellom 20 og 25 millioner kroner. Dette er omlag 0,6 % av den eksportverdi på rundt 3 milliarder kroner, som vi har regnet med i 1988. Selv om tapene for næringen som helhet heldigvis er små, er dette store økonomiske tap for de enkelte som er blitt rammet.

For å redusere skadevirkningene har oppdretterne i Rogaland og Hordaland slaktet 1986-årgangen. Dette er kvalitetskontrollert fisk av ypperste merke som vil bli solgt på vanlig måte.

Algeoppblomstringen har ikke skapt problemer for avsetningen av laks og ørret. Saken har vært gjenstand for stor oppmerksomhet, også i flere av de land som er våre eksportmarkeder. I denne situasjon er det viktig at informasjonen er saklig og at det ikke gis grunnlag for uriktige spekulasjoner som kan skade norsk eksport av fisk og fiskeprodukter.

I den nødssituasjon som oppsto var flyttingen av anleggene berettiget. Regjeringen fremmet fredag en proposisjon om forslag til endringer i Oppdrettsloven slik at det i selve lovteksten skal være grunnlag for å gi tillatelser til slik flytting i ekstraordinære tilfeller i fremtiden. Tilbakeflytting foretas så snart det er forsvarlig.

Algene har skapt problemer for settefiskprodusentene. Dette gjelder særlig 6-7 anlegg på Skagerak-kysten og noen anlegg i Hordaland. Fiskerisjefene og fylkesveterinærene har imidlertid undersøkt og godkjent alternative områder for utsetting.

Myndighetene er oppmerksomme på muligheten for økt rømming fra anleggene og faren for genetisk innblanding og spredning av sykdommer til vill laks og ørret. Vi har derfor trappet opp

overvåkningen av rømt oppdrettsfisk til de vassdragene som ligger i faresonen, slik at anleggene vil kunne flyttes på kort varsel.

Undersøkelsene av skadene på villfisk er ennå ikke sluttført. Det er sannsynlig at 1987-årsklassene av alle arter som har pelagisk yngel vil bli sterkt redusert. De økonomisk viktigste av disse artene er sild, brisling, reker, torsk og makrell. Flere av disse er imidlertid utbredt over et mye større område enn algebeltet. Virkningene for denne fisken kan derfor bli mindre enn fryktet. I Skagerak-området kan likevel dødeligheten av årsyngel bli stor.

Havforskningsinstituttet mener at virkningene for stor fisk av flere økonomisk viktige bestander kan bli relativt små, men tilgangen på mat for denne fisken kan føre til at den trekker til nye områder, eller til at vekst og dødelighet blir påvirket. De undersøkelser som er igang vil forhåpentligvis kaste bedre lys over disse forhold.

Trolig vil bestandene av mer stedbunden fisk og av bunndyr i algeområdet bli sterkest redusert.

Å dømme ut fra de skader som allerede er observert, kan vi også risikere næringssvikt for sjøfugl og sjøpattedyr. Direktoratet for naturforvaltning har satt igang undersøkelser i alle fylkene fra Østfold til Hordaland. Det er nå midt i hekkesesongen, og årskullene kan rammes. På Nord-Jylland rapporteres om stor dødelighet av sjøfugl og strandfugl.

Blomstringer er et normalt fenomen i naturen og viktig for livet i havet. I denne spesielle situasjon har blomstringen vært særlig tett i visse områder. Forut for denne oppblomstringen ble det påvist uvanlig høye konsentrasjoner av næringsalter. Det var også et unormalt forhold mellom dem. Vi kan konstatere at denne algen har gitt skadelige virkninger fremfor å være mat for andre organismer. Foreløpig er det ikke mulig å forklare hvorfor akkurat denne arten fikk en så dominerende posisjon.

Det noe uvanlige værslaget i vinter sammen med rikelig tilgang på næringsstoffer, blant annet som følge av avrenning og utslipp fra land, kan ha lagt grunnlaget for den ekstraordinære oppblomstringen. Konsentrasjonene av næringsalter alene skulle likevel ikke medføre en så markert oppblomstring nettopp av denne algen. Det må derfor være flere årsaker som her ligger bak.

Overgjødning av havet ved utslipp av nitrogen og fosfor ble for alvor satt på den internasjonale dagsorden for et par år siden. Bakgrunnen var betydelige forurensninger i kystområdene i den sørlige delen av Nordsjøen og i Kattegat. Oslo-fjorden og Skagerak-kysten viser også klare tegn til problemer.

De årlige tilførselene av næringsalter fra landene rundt Nordsjøen er anslått til omlag en og en halv million tonn nitrogen og 100 000 tonn fosfor. Nærmere 30% skyldes sur nedbør, resten avrenning direkte fra land. I tillegg kommer betydelige tilførsler fra Østersjøen og Atlanterhavet. De norske utslippene er på strekningen svenskekysten-Stavanger 2.500 - 3.000 tonn fosfor og i underkant av 50.000 tonn nitrogen, noe som utgjør omlag 3% av samlet beregnet tilførsel.

Dette viser at det kreves forpliktene internasjonale løsninger og koordinering av nasjonale tiltak for å løse problemene. Norge må gå foran for å få andre land med. De tiltak Regjeringen nå arbeider med skal gi oss en ennå mer solid plattform slik at vi står sterkt i internasjonale forhandlinger og samarbeid.

Overvåkingen må trappes opp slik at varsel kommer tidlig nok.

Norske forskere har i flere år deltatt aktivt i internasjonalt forskningssamarbeid på dette felt.

I 1985 etablerte Det Internasjonale Råd for Havforskning et nettverk av nasjonale kontakter for varsel og informasjon om algeoppblomstringer. Det første varsel kom denne gang fra Sverige

til den norske kontakt ved Havforskningsinstituttets stasjon i Flødevigen.

En handlingsplan mot havforurensning blir behandlet på Nordisk ministerråds møte i august. Norge har tatt initiativ til at et felles overvåknings- og varslingsprogram for Skagerak og Kattegat fremmes i denne planen.

Rutinemessig overvåkning av alger utføres i dag av Havforskningsinstituttets avdeling ved Flødevigen. I tillegg foretas ulike målinger i de øvrige deler av norsk økonomisk sone av Havforskningsinstituttets forskningsfartøer, Universitetenes marine institutter og NIVA.

Den proposisjon som er fremmet i dag omfatter også ekstraordinære utgifter til leie og drift av overvåknings- og forskningsfartøyer, og til overvåkning med fly. Disse tiltak må følges opp med økt beredskap hos fagmyndighetene.

På Nordsjø-konferansen i november 1987 ble det tilslutning til å halvere utslipp av fosfor og nitrogen til de utsatte havområdene i forhold til nivået i 1985. Norge og andre nordiske land var pådrivere i dette arbeidet.

Begrensningen av kommunale utslipp blir derfor trappet opp. Mye av de norske forurensningene i Nordsjøen kommer fra Oslo-fjordområdet. Det vil i realiteten si Mjøsa, Nedre Romerike, Nedre Glomma-regionen, Drammens- og Grenlandsområdet. Blant annet for å følge opp Nordsjø-konferansen, er arbeidet for å redusere utslipp utvidet og forsterket, til å omfatte disse områdene. Det forbud mot fosfatholdige tøyvaskemidler som vi har innført i Mjøs-området, vil bli gjort landsomfattende innen utgangen av neste år.

Kommunene fra svenskegrensen til Stavanger er i varierende grad igang med utslippsreduksjonene. Store fremskritt er gjort i områdene rundt Mjøsa, Nedre Romerike og rundt Indre Oslofjord.

Arbeid er igang også i Østfold og Grenlandsområdet, men store deler av kysten ligger etter. På strekningen fra svenskegrensen til Hordaland er det et sterkt behov for å øke tempoet i byggingen av renseanlegg, utbedre eksisterende anlegg, og øke tempoet i arbeidet med å bygge tilknytningsledninger.

Miljøverndepartementet vil om kort tid be fylkesmennene om å skjerpe kravene til kommunale kloakkutslipp. Arbeidet skal gjennomføres i et vesentlig høyere tempo enn mange kommuner hittil har basert seg på. Skulle vi ha nøyd oss med dagens tempo, ville det tatt ca 20 år før situasjonen ville være tilfredsstillende. Det er positivt at enkelte kommuner selv har tatt initiativet til å forsere rensetiltakene.

Regjeringen foreslår i den proposisjon som nå legges frem en disposisjonsbevilgning på 75 millioner kroner og at Regjeringen får fullmakt til å øke tilsagnene til kommunene med 70 millioner kroner. For at disse investeringene skal kunne gjennomføres, tar Regjeringen også sikte på å øke rammen for miljøvernlån i Kommunalbanken med 140 millioner kroner i 1988. Dette kommer på toppen av den betydelige økningen av lånerammen fra 86 millioner kroner i 1986 til 130 millioner kroner i 1988 som Regjeringen allerede har gjennomført.

Samlet innebærer dette en fordobling av innsatsen på årsbasis.

Finansieringsstøtten vil bli brukt for å få fart i de nødvendige tiltakene. Dette innebærer at kommuner som gjennomfører en stor del av tiltakene de nærmeste 2 - 3 år, vil få en bedre støtte enn de som venter med å gjennomføre tiltakene.

Regjeringen vil med disse midler kunne støtte tiltak som bygging, utvidelse og utbedring av renseanlegg og ledningsnett.

Landbruket tilfører næringsalter, partikler, organisk stoff, bakterier og plantevernmidler til havet gjennom vassdrag og grunnvann og direkte utslipp og avrenning. Dette skyldes

særlig lekkasjer fra gjødsel- og siloanlegg og avrenning fra dyrka mark.

Det har skjedd et markert temposkifte i arbeidet med å redusere forurensningene fra landbruket de siste par år, og mitt inntrykk er også at landbruket selv er blitt stadig mer miljøvernbevisst når det gjelder egne forurensninger. Det er blant annet satt igang omfattende bruk av gjødselplanlegging i utsatte områder, og gitt økt støtte til utbedring av tekniske anlegg.

Likevel må tiltakene for å redusere forurensningen i områder som grenser til utsatte sjøområder trappes opp. Den økte innsatsen vi nå vil sette inn, vil blant annet føre til at utslipp og avrenning i landbruket blir bedre kontrollert. Det vil bli satt igang omfattende bruk av gjødselplanlegging i utsatte områder, og gitt råd, informasjon og økonomisk støtte til tekniske anlegg som silo og gjødsellagre.

Innsatsen for å registrere og kontrollere forurensningskildene intensiveres. Jordsmonnsmålingene økes, og det etableres en jorddatabank. I den proposisjon som i dag er fremmet vil 35 millioner kroner av disposisjonsbevilgningen gå til Landbruksdepartementets budsjett. I tillegg vil det kunne bli aktuelt å benytte seg av den overskridelsesfullmakt som foreslås.

Industriutslippene er en mindre del av de norske utslipp av næringssalter. Likevel blir det gjennomført utslippsreduksjoner også her. Bl.a. er Norsk Hydro i Porsgrunn pålagt å halvere nitrogenutslippene innen 1990 og å redegjøre for mulighetene til å redusere med ytterligere 40% .

Men virkningene på miljøet i havet avhenger også i avgjørende grad av hva andre land gjør. Nordsjø-konferansens enighet om 50% reduksjon innen 1995 var et gjennombrudd i det internasjonale samarbeid for å bekjempe miljøproblemene i Nordsjøen. Tiltakene kan imidlertid bare være et skritt på veien. I oktober starter arbeidet med å forberede nye og sterkere internasjonale tiltak i 1990. Etter den miljøtragedie vi nå har

opplevd, gir flere Nordsjø-land uttrykk for at de må påskynde det internasjonale arbeidet.

Norge vil ta saken opp internasjonalt i en rekke samarbeidsorganer.

Jeg har tatt initiativet til at saken skal behandles på det nordiske statsministermøtet i Sverige i neste uke.

Et felles norsk/svensk overvåkningsprogram for kysten utenfor Ytre Oslofjord og Bohuslän drøftes på et møte i dag. Dette er et samarbeidsprogram mellom Statens Forurensningstilsyn og Naturvårdsverket og vil strekke seg over de nærmeste årene.

Denne måned møtes landene i Paris-konvensjonen om utslipp fra land. Norge og de øvrige nordiske land vil ta opp algeinvasjonen på dette møtet for å kunne påvirke tempoet i det internasjonale samarbeid på dette felt.

Utenriksministeren vil ta opp algesituasjonen på høynivåmøtet med EF-kommisjonen som begynner i dag.

Parallelt med det internasjonale arbeidet vil vi intensivere vår egen forskning. Forskningsrådenes Samarbeidsutvalg har i rapporten til Regjeringen om oppfølging av rapporten fra Verdenskommisjonen for miljø og utvikling tilrådd at havmiljø og overvåkninga av våre havområder settes opp som det første av fem prioriterte forskningsområder. Vår nasjonale satsning på området må sikre en koordinert innsats og effektiv bruk av kompetanse og ressurser.

Nasjonalkomiteen for miljøforskning skal ha sitt første møte i dag. Denne komiteen er tverrfaglig sammensatt, bl.a. med representanter fra de fem forskningsrådene. Komiteen vil i samarbeid med Norges Fiskeriforskningsråd få i oppdrag å se på behovet for en bred forsknings- og utviklingsinnsats rettet mot hele kysten. Målet skal være å få fram tilstrekkelig kunnskap til at vi kan forvalte våre marine ressurser på en langsiktig og forsvarlig måte, og at vi får kunnskap som basis for å forhindre

nye katastrofer i Nordsjøen på en kostnadseffektiv måte. Tiltaksrettet forskning skal prioriteres. Dette er forskning som kan fortelle oss hvilke tiltak som er mest effektive med tanke på å begrense risikoen for nye algeoppblomstringer.

Fiskeridepartementet og Miljøverndepartementet har under planlegging et forskningsprogram for nord-norsk kystøkologi. Dette vil bli utvidet til å omfatte hele kysten. Det er også tatt initiativ til et forskningsprogram for alger i samarbeid med oppdretternes og fiskernes organisasjoner.

Kystområdene og havet gir liv og vekst til mennesker og levende organismer, men de tjener også som avfallsplass for biprodukter av menneskelig virksomhet. En bærekraftig utvikling i neste århundre avhenger av betydelige fremskritt i forvaltningen av våre havressurser. Tre forhold utgjør kjernen i dette spørsmål:

- Det at verdenshavene danner en helhet, gjør det nødvendig med et effektivt, globalt forvaltningssystem.
- Det felles ressursgrunnlaget i mange regionale havområder gjør at regionale forvaltningsordninger tvinger seg fram som obligatoriske tiltak.
- De betydelige landbaserte trusler mot havene gjør det nødvendig med effektive, nasjonale tiltak bygget på internasjonalt samarbeid.

I en årrekke har vi tilført luft og vann mer og mer økologisk sprengstoff. Vi fikk en solid påminnelse for to år siden da virkningene av Tsjernobyl-ulykken slo ned også i vårt land. I spørsmålet om algene kan vi heller ikke utelukke at samspill mellom atmosfæren og havets sammensetning, slik de er blitt endret over tid, har hatt betydning. Ørkenspredning, trusler om klimaendringer, endrete havstrømmer - alt dette roper et varsko om forsterket innsats for det globale miljø - for en bærekraftig utvikling.